

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Канюк С. С. Психологія мотивації: навчальний посібник. / Сергій Степанович Канюк – К. : Либідь, 2002 – 350 с.
5. Педагогіка / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Вища школа, 1986. – 542 с.
6. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін. ; За заг. ред. М. В. Артюшиної. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.

Motivation to study as one of the main conditions for the implementation of the educational process is reviewed in a scientific article. The effectiveness of successful activities is facilitated by the positive attitude of the student towards learning, cognitive interest, the need for knowledge, a sense of responsibility and responsibility.

It is important to use different teaching methods to form the motives of learning activities of upper-grade students. Particular attention deserves the methods, which are specifically aimed at the formation of positive motives of schooling students, stimulate cognitive activity and at the same time contribute to the enrichment of students with learning information. The very existence of certain groups of motives is the basis for the allocation of methods for stimulating and motivating learning.

The levels of educational motivation of students, as well as the main groups of educational motives are analyzed: internal motives connected with the content of educational activity and the process of its implementation; external motives are characterized by the interaction of the individual with the environment. In this case, the factors contributing to the formation of educational activities of schoolchildren are summarized. In the complex, it stimulates the orientation of the individual to self-education and the ability to use new knowledge in different situations.

The motivational process of purposeful provision of activity of schoolchildren is characterized. The motivational cycle created by the system of all measures of control of motivational processes is considered. A complete motivation cycle consists of the following stages: introductory-motivational, supporting, final. Therefore, motivation is an especially important and specific component of educational activity, through the implementation of which the positive attitude of students to the subject and the recognition of its value are formed.

Key words: *motivation, motivational process, levels of educational motivation of schoolchildren, internal and external motives, teaching methods.*

УДК 378.13:81'243(811)

Ірина Оніщук
Irina Onishchuk

ІНШОМОВНА ОСВІТА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

FOREIGN LANGUAGE EDUCATION AS AN INEVITABLE PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN UKRAINE

Освіта є однією з найважливіших підсистем соціально-культурної сфери держави, що забезпечує отримання людиною знань, умінь і навичок з метою їх ефективного використання в професійній діяльності. Педагогіка як наука відштовхується від розуміння освіти як самодостатнього феномену. Довгий час у педагогіці не було чіткого визначення іношомовної освіти. Оскільки іноземні мови

належать до сфери лінгвістики, багато вчених визначають іншомовну освіту як “лінгвістичну освіту”. У статті розглядається доцільність даного співставлення понять.

Ключові слова: іншомовна освіта, міжкультурне спілкування, компетенція, компетентність.

Терміни “зміст іншомовної освіти” та “іншомовна культура” введені в обіг у зв'язку з визнанням культурологічного характеру отримання освіти. Якщо змістом освіти в цілому є культура, то змістом іншомовної освіти є іншомовна культура, безпосередньо спрямована на досягнення іншого менталітету, системи загальнолюдських цінностей і, відповідно, на формування тих якостей особистості, котрі мають попит: взаєморозуміння, толерантність, здатність до самоідентифікації у полікультурному світі.

Вихід в область культури у мовній освіті пояснюється тим, що культура є середовищем, котре породжує і живить особистість. Культурні цінності є загальнозначущими та мають загальнолюдський характер. Освоюючи їх, людина розвивається як особистість.

У цьому сенсі гуманізація іншомовної освіти є процесом прилучення до світової культури, формування на цій основі духовності, моральності, міжкультурних відносин, що забезпечують стабільність розвитку суспільства.

Іноземна мова як ніяка інша освітня дисципліна, має величезні можливості розвитку особистості в заданому напрямі. У наш час навчання іншомовній культурі вирішується шляхом наповнення лінгвокультурним змістом навчальних матеріалів з іноземної мови й розподілом у ньому лінгвокультурних компонентів. Це здійснюється двома способами. У закладах вищої освіти з великою кількістю годин культурологічна складова виділяється в окремий навчальний модуль та викладається поряд з іншими мовними курсами.

Філологія – сукупність гуманітарних наукових дисциплін, які вивчають культуру народу, нації, суспільства, відображаючись в мові та літературній творчості. Сутністю філології є робота з текстовими джерелами, їх аналіз. Лінгвістика ж – наука про мову, мовознавство. Лінгвістика концентрується на розгляді та вивченні сучасних мов. Зважаючи на це, ми вважаємо, що термін “філологічна освіта” не зображає специфіки іншомовної освіти. Деякі вчені, розглядаючи вивчення іноземних мов, вдаються до терміну “мовна освіта”. Інші дещо розширюють це поняття і застосовують саме визначення “іншомовна освіта” [3, с. 88-90].

Однак даний термін не відбиває процес оволодіння іноземною мовою – входження в іншу мовну структуру, практичне оволодіння мовою як засобом спілкування і передачу вербальної інформації.

Вища освіта являє собою оволодіння студентами сукупністю систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні й практичні завдання за профілем підготовки, використовуючи творчі та розвивальні сучасні досягнення науки, техніки та культури. Іншомовна лінгвістична освіта у вищих закладах освіти – підготовка фахівців зі знанням іноземної мови для педагогічної, перекладацької, дипломатичної та іншої діяльності, що вимагає знання іноземної мови. Підготовка кваліфікованих фахівців іншомовного лінгвістичного профілю здійснюється в системі професійної освіти в університетах іноземних мов, або на спеціалізованих лінгвістичних факультетах.

Під іншомовною освітою ми розуміємо процес і результат підготовки фахівців вищої кваліфікації в сфері іноземних мов, що володіють сукупністю компетенцій, систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні й практичні завдання за профілем іншомовної підготовки. З концептуальної точки зору, іншомовна освіта – це формування конкурентоспроможної та професійно-мобільної особистості, здатної до ефективної самореалізації в сфері іноземних мов, до здійснення всіх компонентів освітнього процесу, особистості, яка володіє високими професійними компетенціями та навичками саморозвитку [5, с. 184].

Сьогодні в Європі, не в останню чергу завдяки глобалізації та інтернаціоналізації, все більша увага приділяється навчання кільком іноземним мовам і розробці методики іншомовної освіти. У системі професійної підготовки викладачів іншомовних мов і перекла-

дачів навчання другої іноземної мови відіграє важливу роль. Одним з основних завдань по реалізації фундаментальності професійної лінгвістичної освіти є формування розширеного поля мовної компетентності. Крім цього, враховуються зміни на міжнародному ринку праці, що відбуваються в останні десятиліття, і у зв'язку з цим перехід на дворівневу систему навчання: бакалаврат і магістратуру.

У сучасному світі залежимо від того, наскільки ми здатні до міжкультурного спілкування, тому особливого значення набуває володіння декількома іноземними мовами. Так, Європейська Рада та Європейський Союз висувають вимогу – кожен громадянин Європи повинен володіти, не враховуючи свою, щонайменше ще двома іноземними мовами [6, с. 118].

Справжнє багатомовство починається з вивчення другої іноземної мови. Під другою іноземною мовою розуміється будь-яка іноземна мова, що вивчається хронологічно слідом за першою. Ключова роль при цьому належить принципам і методам навчання другої іноземної мови – успішність навчання другої іноземної мови та її індивідуального вивчення залежить від того, наскільки ця методика орієнтується на специфіку навчання саме другої іноземної мови. Ця методика враховує послідовність досліджуваних мов, регіональну специфіку, а також індивідуальний досвід того, хто вивчає дану мову [7, с. 18].

Дослідниками проблем освіти визнається, що протягом останніх років вона переживає стан кризи, який проявляється у невідповідності результатів освіти запитам суспільства і конкретних особистостей. Дедалі більшого поширення набуває думка про необхідність модернізації освіти на основі гуманізації та інноваційних технологій. Значна роль в гуманізації вищої освіти, у формуванні фахівця нової формації належить іншомовній освіті. Провідні фахівці в області мови та міжкультурної комунікації розглядають мовну освіту як важливий резерв соціальних перетворень в країні; основний інструмент успішної життєдіяльності людини в полікультурному та мультилінгвальному товаристві, чинник культурного та інтелектуального розвитку та виховання особистості; наголошують на необхідності приведення мовної політики до нових реалій суспільства, важливість розробки нової освітньої технології.

У зв'язку з цим, особливий інтерес представляє проблема підвищення якості викладання іноземної мови в освітній системі. Сьогодні сформувалось соціальне замовлення на ґрунтовне знання іноземної мови, у якому спостерігаються такі яскраво виражені тенденції іншомовної освіти, як: зростання статусу іноземної мови (в першу чергу англійської), посилення мотивації її вивчення, функціональна спрямованість навчання мовам. Проте, вивчення мови, з урахуванням професійної спрямованості, досі залишається незадовільним, а рівень професійної іншомовної компетентності випускників – невисоким, що не відповідає сучасним вимогам і ринку праці [1, с. 38-40].

Державна освітня політика в галузі навчання іноземних мов ґрунтується на рівноправ'ї всіх мов і прагненні створити необхідні умови для розвитку двомовності та багатомовності. Суспільно-політичні та соціально-економічні перетворення сприяють потребі в сучасному суспільстві знання іноземних мов. Практика показує, що друга іноземна мова засвоюється швидше і легше, якщо студенти досить ґрунтовно володіють першою. В європейських країнах студенти вивчають не менше двох іноземних мов. Існує думка, що сучасна освічена молода людина повинна прагнути до оволодіння 3-4 іноземними мовами. Така перспектива обговорювалася на міжнародному конгресі в Швеції. ЮНЕСКО проголосило XXI століття – століттям поліглотів.

Введення другої іноземної мови обґрунтовано тим, що в сучасних умовах необхідно забезпечити готовність випускників до адаптації та самореалізації в умовах ринку праці сучасного інформаційного суспільства. Ефективне навчання іноземних мов у закладах вищої освіти набуває на сьогодні особливої актуальності у зв'язку з процесами інтеграції в сучасному світі. Який би рід занять не обрав студент для себе в майбутньому, незнання іноземних мов істотно збіднить його освітні та самоосвітні можливості, перспективи у виборі професії та кар'єри.

Процес навчання другої іноземної мови будується на наступних основних принципах:

- навчання другої іноземної мови має яскраво виражену особистісно орієнтовану спрямованість. Це означає, що форми, способи, засоби навчання, які використовуються в навчальному процесі повинні сприяти активізації та розвитку партнерських відносин між викладачем та студентами;
- навчання другої іноземної мови є когнітивним процесом. Реалізація даного принципу передбачає не тільки та не стільки набуття студентами нового мовного знання, скільки формування цілісної картини світу;
- навчання другої іноземної мови будується як творчий процес. У студентів повинна бути можливість, в ході вирішення тих чи інших комунікативних завдань, реалізувати власні наміри;
- навчання носить діяльнісний характер, який виражається в зовнішній і внутрішній (розумовій) активності студентів;
- навчання спрямоване на формування автономії студента в навчальній діяльності та в міжкультурній комунікації;
- навчання має яскраво виражену комунікативну спрямованість;
- навчання має послідовну орієнтацію на мовний, навчальний, культурний досвід студентів, сформований в процесі осягнення їм рідної культури та осмислення рідної, а також першої іноземної мови та культури її носія.

Навчання другої іноземної мови пов'язане з вирішенням таких проблем, як:

- економічність організації процесу, яка здійснюється шляхом використання накопиченого мовного досвіду;
- мінімізація предметного змісту, яка передбачає формування мінімального рівня комунікативної компетенції, достатньої для подальшого самостійного вивчення мови на основі відібраного мовного матеріалу;
- вибір оптимальної технології навчання, яка враховує взаємодію нового іншомовного механізму з механізмом рідної та першої іноземної мови в період його становлення та функціонування [8, с. 17].

Зміст навчання іноземної мови як другої включає:

- мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний) і способи його вживання в різних ситуаціях;
- теми та ситуації соціокультурної та побутової проблематики;
- відомості про національно-культурні особливості та реалії мови країни, що вивчається.

Ще у 80-і рр. ХХ ст., були запропоновані концепції “мовної особистості” (Г. І. Богиня), “вторинної мовної особистості” (І.І. Халеева), рівнева модель мовної особистості (Ю.М. Караулов), в центрі яких знаходилися поняття людини як соціального явища – суб'єкта соціокультурного діалогового спілкування і носія культури, як національно-специфічної системи координат соціальної поведінки, яка формує мовну особистість.

Так, дослідження в Європі, проведені в листопаді-грудні 2005 р. під егідою Дирекції з питань освіти та культури Європейської комісії, засвідчили, що серед жителів 25 країн ЄС, в яких проживають 450 мільйонів осіб, а також Болгарії, Румунії, Хорватії та Туреччини, 56% населення можуть спілкуватися іншою мовою, крім своєї рідної; в т.ч. 28% володіють трьома мовами, а 11% знають чотири мови. Тільки в 6 державах-членах ЄС більшість населення не володіє іншою мовою, крім рідної (в Ірландії 66%, у Великобританії 62%, в Італії 59%, в Португалії та Угорщині 58%, в Іспанії-56%) [4, с. 320].

Таким чином, мультилінгвальність є сьогодні ключовою рисою Європейської спільноти як в сенсі використання декількох мов в певному географічному регіоні (територіальна характеристика), так і в сенсі мовного потенціалу окремої людини (особистісна характеристика).

У Загальноєвропейських рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти (2001 р.) підкреслюється, що сучасна людина, що вивчає іншу мову, повинна бути готова виконувати роль “культурного посередника” між своїми національно-культурними особливостями та

іншомовною культурою та ефективно вирішувати міжкультурні непорозуміння і конфліктні ситуації. Таким чином, знайомство з іншими культурами через мову розширює ціннісні горизонти особистості та наближає її до таких цінностей, як визнання права іншої людини на культурну своєрідність, толерантне ставлення до різномаяття, повагу до цінностей іншої людини, готовність прийняти іншу людину такою, якою вона є, здатність піддавати сумнівам національно-культурні стереотипи, які склалися у соціумі.

Продовження думки В. Гумбольдта про те, що кордони мови нації означають кордони світогляду цієї нації, в сьогодиншньому світі передбачає мультилінгвальність як засіб розширення світогляду особистості та формування критичності її мислення через спостереження, розуміння, аналіз, порівняння, оцінювання різних явищ як в різних культурах, так і всередині своєї культури. А вивчення мови може розглядатися як ключ до культури носіїв цієї мови.

Як цілком справедливо зазначає В.А. Маслоу, мовна особистість існує в просторі культури, відбитої в мові, у формах суспільної свідомості на різних рівнях (науковому, побутовому тощо), в поведінкових стереотипах і нормах, у предметах матеріальної культури [2, с. 117-130].

Отже, у сучасній іншомовній освіті простір мови та простір культури утворюють єдиний смисловий простір. Вивчення рідної мови сприяє формуванню смислів, що відповідають за культурну самоідентифікацію особистості. При оволодінні іноземними мовами відбувається знайомство зі смислами, що відбивають матеріальну та духовну культуру, цінності, вірування, стиль життя громадян країни, що вивчається. Однак така традиційна освітня практика іншомовної освіти виявляється невідповідною в разі вивчення мови глобального міжнародного спілкування (*lingua franca*) – як, наприклад, англійської.

Оскільки англійська мова сьогодні використовується як засіб спілкування представниками різних культур, а не тільки британської чи американської, більш логічним є створення мультикультурного контексту навчання мови. Тобто учасниками комунікативних ситуацій, на основі яких може відбуватися діалог культур, будуть не тільки носії англійської мови, а й представники інших національно-специфічних груп, які, тим не менш, використовують англійську мову в цілях комунікації один з одним. Тому більш адекватним в такому навчальному контексті є ознайомлення тих, хто вивчає англійську або іншу мову міжнародного спілкування з культурними особливостями різних комунікантів, що утворюють так звану “спільноту користувачів” цієї мови. Подібний термін – “community of practice” – був недавно введений в західну наукову термінологію [7, с. 14]. Він був створений для користувачів англійської мови, як мови міжнародного спілкування в спільних цілях, наприклад, участі в міжнародних проектах і конференціях, незалежно від їх лінгвальної та культурної приналежності.

Популярність в Україні англійської мови, як першої іноземної мови, що викладається в вищих навчальних закладах незаперечна. Роль англійської мови, як світової мови міжнародного спілкування, не тільки означає, що вона виступає як загальновизнаний засіб досягнення взаєморозуміння між носіями різних національних мов, які можуть вивчати та використовувати його як вдома, так і за кордоном. Вона також тягне за собою нові виклики, що вимагають зміни традиційної культурологічної моделі навчання англійської мови.

По-перше, виникає проблема ментальної переорієнтації викладачів із позиціонування місця англійської мови виключно як культурної прерогативи найбільших англійських країн (Великобританії, США, Канади, Австралії) на сприйняття його як ключа до інших, неанглійських культур. По-друге, міжкультурна парадигма навчання англійської мови передбачає включення в зміст його навчання інформації про інші культури – як носіїв англійської мови, так і носіїв інших мов. По-третє, для усвідомлення студентами культурної різноманітності англійського спілкування важливо пропонувати їм інтерактивні ситуації, які б ілюстрували реальність використання англійської мови як засобу спілкування між носіями інших національних мов.

Демонстрація фільмів або відеофрагментів, в яких представники різних культур намагаються за допомогою англійської мови вирішити комунікативні проблеми, слід пропонувати студентам для формування комунікативних стратегій, які допомагають досягти мети передачі

інформації партнеру по комунікації. Окрім того, міжкультурна парадигма навчання англійської мови має не менш важливе значення для формування культурної саморефлексії користувачів цієї мови, їх критичне ставлення як до інших, так і до своєї національної культури, або іншими словами – до розвитку критичної культурологічної свідомості [3, с. 88].

Таким чином, пропонована реаліями сучасного світу міжкультурна парадигма іншомовної освіти з'єднує воедино проблеми освіти і культури, освіти та міжнародної комунікації, освіти та психологічної готовності і ставить поки що більше запитань, ніж відповідей.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Психологічне обґрунтування раннього білінгвізму // Іноземні мови и сучасній школі. – 2012. – № 1. – С. 38-40.
2. Гайдегер М. Філософія освіти ХХІ століття. М., 1992. С. 117-130.
3. Дейкова Л.А. Глобальное образование через призму европейского мультилингвизма. Вестник УлГПУ. 2008. С. 88-90.
4. Маслова В.А. Лінгвокультурологія: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – М. : Видавничий центр “Академія”, 2001. – 208с.
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
6. Developing intercultural competence through English: focus on Ukrainian and Polish cultures / Nizegorodcew A., Bystrov Y., Kleban M. (eds.) – Kraków : Jagiellonian University Press, 2011. – 152 p.
7. Europeans and their Languages. Special Eurobarometer 243. 2006. Retrieved from: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf.
8. Young R. Discursive practice in language learning and teaching. – Chichester : Wiley-Blackwell 2009.

One of the strategic directions in modern education is the overcoming of reproductive mass education and the passing to a new educational paradigm, which provides cognitive activity and autonomy of thinking of those who is taught.

The current situation associated with the massive study of foreign languages requires the revision, rethinking and qualitative updating of all parts of the mastering of this subject at higher educational establishments as a significant component of the self-development of each person.

Today the term “education” is introduced by the “cultural component”, which is associated with the cultural orientation of the development of pedagogical thoughts. The general goal of education is culture as a set of material and spiritual values, as well as ways of their creation, the ability to use them for the progress of mankind, to pass them from generation to generation. The essence of education at the present stage is the transfer of culture in the form of social experience of people from one generation to another, the culture that provides diverse qualities and orientation of the person, its intellectual, ethical, emotional and physical development. Many educators, understanding the significance of culture and ethical guidelines for the activities and human behavior, include it in the essence of the notion of “education”.

Education in general, and the system of higher education in particular, contributes not only to the preservation and transfer of cultural heritage of society from generation to generation, but also designed to act as “generative creative basis and culture, and society itself”.

Education is one of the most important parts of the social and cultural spheres of the country, which provide the exception of knowledge, skills and abilities by a person with the purpose of their effective using in professional activities. Pedagogic as a science offers the understanding of education as a self-sufficient phenomenon.

For a long time there was not clear definition of foreign language education in pedagogy. As foreign languages belong to the linguistic field, many scholars define foreign language education as “linguistic education”. In this article the expediency of this comparison is observed.

Key words: foreign language education, intercultural communication, competence.